

Şerif Aktaş, *Refik Halit Karay*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, 176 s.

Refik Halit Karay

Yüzellilikler 1938 yılında affedilince yurda dönen ve kaleminden başka geçim vasıtası olmayan Refik Halit Karay, çok ve sürekli yazmak mecburiyetindeydi. Pürüzsüz Türkçesi ve üslupçu bir yazar olan Refik Halit, romanlarının yanı sıra, gazete ve dergilerde hatıralarını ve kroniklerini yazarak geçimini temin etmeye çalışıyordu. Ancak çalاکalem yazdığı yazılarında bile saltanatlı bir Türkçeye sahip olan Refik Halit, kıvrak ve parlak üslubuyla da göz dolduruyordu.

1908-1965 yılları arasında mizah, tiyatro, hikâye, roman ve kronik sahalılarında otuz yedi eser veren Refik Halit Karay'ın kitap hâlinde yayımlanmayan yazıları da hesaba katıldığında ciddi bir külliyata sahipti.

Türkçenin unutulmaz kalemi Refik Halit Karay'ın biyografisini hazırlayan Şerif Aktaş'a göre, "*Refik Halit, yazmak için yaratılmış kişilerdendi ve kalemiyle sağladığı kazançla geçinen, yazıları sebebiyle zaman zaman mağdur olan yazarlardandı.*"

Daima muhalif olan ve bu yüzden hayatının çok önemli bir kısmını sürgünlerde geçiren Refik Halit Karay, geçinebilmek için çok yazmak zorundaydı ama kendi başını ağrıtaçak işlerden de geri kalmıyordu. Çok dikkatli bir gözlemci olan Refik Halit, yüksek bir kültüre sahipti ve bu entelektüel birikimini eserlerine kolayca yansıtıyordu.

Gazeteciliğe başladığı dönemde, yetiştiği devrin ve okuduğu Galatasaray Lisesinin hazırladığı imkânlarla Fransız edebiyatı ve kültürüyle beslenen Refik Halit, Abdülhamit döneminin son günlerinde Fransız İhtilali'ni okumuş ve "cüret, cüret daima cüret" cümlesini Fransızcadan ezberlemişti.

Refik Halit'in gençlik yıllarında yakın arkadaşı Yakup Kadri ise onun II. Meşrutiyeti takip eden yıllarda beğenip okuduğu yazar ve eserler hakkında şu bilgileri vermektedir.

"Refik Halit'in bütün hamule-i edebiyesi Maupassant'ın romanlarından ibarettir. Loti ile hiçbir münasebeti yoktur. Çünkü onu tanımaz ve sevmez bile. O zaten Fransız ve Osmanlı muharriri ve üdebası içinde hiç kimseyi sevmez. Onun için sadece bir Maupassant mevcuttur. Çünkü Maupassant'da hayat ve cinnet vardır. Refik Halit ise deli olmadan ölen kimselere akıllı diyemez. Hugo'yu adi, Musse'yi budala bulur. Daudet'den çekinir, Zola'dan iğrenir, Goncourtlardan nefret eder, bilhassa Goncourtlara karış pek kindardır. Çünkü... Goncourtlar Maupassant'ın aleyhine yazmışlardır."

Aslında Refik Halit, dil zevkini aile çevresinde kazanmıştır. Dikkatli bir gözlemci olması da eserlerini zenginleştirmiş ve seçkin örnekler vermesini sağlamıştır. Şerif Aktaş, onun tarih, coğrafya, mutfak, seyahat, edebiyat, vs. her konuda yazmasının sebeplerini ve kültürel birikimini şöyle özetliyor:

“Refik Halit’in içinde yaşadığı sosyal çevre ve gördüğü eğitim, ona Batı edebiyatını tanıma imkânı hazırlamıştır. Sürdürdüğü hayat tarzı da konak, köşk, yalı ve apartmanlarda yaşanan farklı hayat sahanelerini gizli yönleriyle gözleme imkânı vermiştir. Çocukluk ve gençlik yıllarında maddi bakımından rahat olan aile çevresi, Avrupa’dan gelen her türlü yeniliğe açıktır. Refik Halit, bu yakın çevreden aldıklarını, Galatasaray Lisesinden ve bu okulun hazırladığı arkadaş çevresinden öğrendikleriyle tamamlar. O, Edebiyat-ı Cedide mensuplarının eserlerini ve başta Maupassant olmak üzere Fransız yazarlarını işte böyle bir ortamda okur. Bütün bunların izlerini yaşama biçiminde ve eserlerinde bulmak mümkündür.” (s. 22)

Refik Halit denilince onun siyasi yazıları ve bu yüzden sürgüne gönderilmesi ilk akla gelen hadiseler arasında yer almaktadır. Şerif Aktaş’a göre, Refik Halit, “hiçbir zaman aktif politikacı olmamıştı ama siyasi tercihleri bütün hayatının olduğu gibi yazı faaliyetlerinin de şekillenmesine zemin hazırlamıştı.”

İlk başlarda *Servet-i Fünûn* dergisinde, “İstanbul Postası” başlığı altında yayımladığı yazılarında siyasi bir hava sezilen Refik Halit aslında tam anlamıyla siyasetle içli dışlı olmamıştı. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, onun siyasi ortama nasıl sürüklendiğini şöyle anlatmaktadır:

“Refik Halit’e gelince, çoktan muhalefet cephesinin ön safında yer almış bulunuyordu. Bilerek, isteyerek ve kendi kararı kendi iradesiyle mi? Hayır; Refik Halit’e

hiçbir zaman politikacı denemezdi. Hele muhaliflere, hele ana muhalefet partisine en ufak bir meyli yoktu. Tam tersine, bunları daima bayağı ve külistür bulur; küçümserdi. Fakat ne çare ki, bir yandan İttihat ve Terakkinin kaba kuvvet idaresine karşı duyduğu tepki, öbür yandan yakınlarıyla dost ve akrabalarının çoğunlukla ittihatçıların aleyhinde oluşları onu ister istemez muhalefet safına sürüklemiş bulunuyordu. Fakat bence bu sebepler olmasaydı, Refik Halit gibi güçlü bir mizahçının politika arenasındaki İttihat ve Terakki pehlivanlarını bırakıp da Hürriyet ve İtilafın ancak acınmaya değer cüceleriyle uğraşmak gibi bir zebunküslüğe düşeceği akla gelmezdi.” (s. 24)

İttihat ve Terakki yöneticileri, ele avuca sığmayan ve “Kirpi” imzasıyla yazılar yazan Refik Halit Karay’dan birazcık olsun kurtulmak için onu memur alarak ve İstanbul dışına göndermek istemişlerdi. Ancak kendisinin anlattığına göre, 1000 kuruş maaşla Adana Sultanisi Türkçe öğretmenliğine atanmasına rağmen Adana’ya gidememiştir.

İttihat ve Terakki hükümetinin yerine Hürriyet ve İtilaf Fırkasının desteklediği Ahmet Muhtar’ın başkanlığında kurulan hükümet işbaşına geldiğinde ise Refik Halit Karay babasının Erenköyü’ndeki köşkünde edebî eserler okuyarak günlerini geçirmeye başlamıştır. Ancak İttihat ve Terakki Fırkası bir darbeyle iktidara gelmiş ve Sadrazam Şevket Paşa vurulmuştur. Bundan sonrası Refik Halit için kara günlerin başlangıcı olacaktır. Bodrum ve daha çok Sinop, II. Meşrutiyet Devri’nin Fizan’ı vazifesini görmekteydi ve Bahricedit vapurunun kalabalık yolcuları arasında, İttihat ve Terakki’ye itaati tescil edilmemiş hemen hemen bütün yazarlar ve muhalifler bulunuyordu; bunlardan biri de Refik Halit’ti.

Siyasi yazıları dolayısıyla İttihat ve Terakki yöneticilerini öfkeliendiren Refik

Halit'in bu sürgün yılları Sinop, Çorum, Ankara, Bilecik şehirlerinde devam etmiş ancak Türkçenin büyük kalemi Refik Halit, sonraları Ziya Gökalp sayesinde İstanbul'a dönebilmişti.

Ziya Gökalp'in koruması altında *Yeni Mecmua*'da yazan Refik Halit, Mütareke Devri'ne kadar rahat günler geçirmişse de kendiliğinden siyasi mizah yazıları yazmış ve başını derde sokmuştu. Fakat asıl büyük sürgünü Millî Mücadele yıllarında yaşayacaktı.

İstanbul ve Anadolu'nun işgali karşısında pek çok aydın gibi şaşırın Refik Halit, geçmişteki tecrübeleri de göz önünde tutarak Millî Mücadele'ye soğuk bakmış ve lider kadrosuna ve millî hareket aleyhinde siyasi yazılar yazmaktan geri durmamıştı. Ancak Millî Mücadele karşısındaki olumsuz davranışı, onu ikinci sürgüne fakat bu sefer yurt dışına çıkarılmasına kadar vardi-racaktı. Şerif Aktaş'a göre, Refik Halit'in "İttihat ve Terakkiye düşmanlığı sebebiyle Hürriyet ve İtilâf Fırkasına girdiğini, görevi ve yüklendiği sorumluluk gereği Millî Mücadele'ye karşı olumsuz vaziyet aldığını söylemek mümkündür". (s. 35)

Refik Halit, ikinci büyük sürgün hayatını Suriye ve Lübnan'da geçirmişti. Memleket hasretiyle yanan Refik Halit 1938 yılında Türkiye'ye dönmüştü.

Refik Halit, memlekete döndükten sonra siyasi yazılar yazmadı; aksine yurt dışında sürgündeyken özlediği İstanbul'u yazdı. İki yüz civarında İstanbul'a ait kroniği bulunan Refik Halit'in vatanının ne derece özlediği görülmektedir.

Türkçenin bu emsalsiz yazarı hakkında pek çok ayrıntıyı bir araya getirerek bir kitapla yeniden bize hatırlatan Şerif Aktaş, Refik Halit'in Türkçesini ve üslubunu şu şekilde tarif etmektedir:

"Refik Halit'in Türk dilini en iyi kullanan yazarlar arasında olduğu bilinmek-

tedir. Zaten Ziya Gökalp, yazarı "Türkçeyi en iyi kullanan muharrir" olduğu için İttihat ve Terakkinin zulmünden korur.

Yazar, soyut kavramları somut bir tarzda ortaya koymada oldukça başarılıdır. Memleket Hikâyeleri sahibi, evde, sokakta konuşulan Türk dilinin tabii yapısını bozmadan sanat kabiliyeti ile birleştirebilen yazarlardandır. Ona bu hususta, ömrünün büyük bir kısmını içinde geçirdiği İstanbul'da konuşulan dilin yardımcı olduğu kanaatindeyiz. Refik Halit, dilin tabii yapısını zorlamayan bir yazardır. Onun eserlerinde kullandığı kelimeler, kitaplarının kaleme alındığı yıllarda ve hatta zamanımızda yaşayan sözlerdir. Yazar, anlattığı konuya göre de kelime seçmesini bilir. Refik Halit, Türk sentaksına ait bütün hususiyetleri, kendini ve kalemını zorlamadan tatbik etmektedir. Hareket tasvirlerinde daha çok sıralı, tabii çevreye ait özellikler anlatılırken girişik bileşik cümlelere müracaat eden Refik Halit, aynı kelimenin veya ekin devamlı tekrarından kaçındığı gibi, ifadeye çeşitlilik kazandırmak kastıyla, bazı cümlelerin yüklemelerini kaldırır. Uzun cümlelerin yanında, kısa olanlara da yer veren yazar; böylece, anlatma şeklini monotonluktan kurtarır.

Şerif Aktaş, *Refik Halit Karay* isimli eserinde, Refik Halit'in kısa hayat hikâyesini, eserlerinden bazı örneklerini, ayrıca eserlerindeki dil ve anlatımını incelemektedir.

Pürüzsüz Türkçesi ve lezzetli üslubuyla yıllarca Türk diline ve edebiyatına hizmet veren Refik Halit Karay'ın hakkında yazılan ve Türk Dil Kurumu Yayınları arasında yayımlanan bu kitapla birlikte, geçen aylarda kitap hacminde neşredilen kronikleri bir arada okunduğunda onun ne büyük bir Türkçe sevdalısı olduğu anlaşılacaktır.

Selçuk KARAKILIÇ